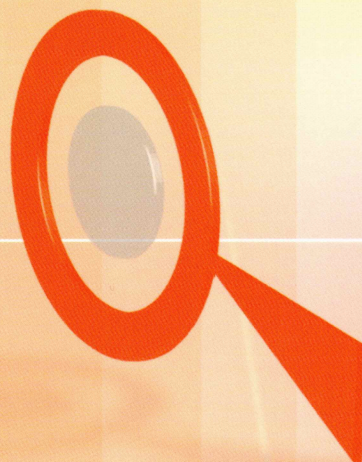

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Емилија ЛАЗАРЕВИЋ
Николета ГУТВАЈН
Душица МАЛИНИЋ
Нада ШЕВА

Уреднице

Библиотека
„ПЕДАГОШКА ТЕОРИЈА И ПРАКСА“

47

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Издавач

Институт за педагошка истраживања

За издавача

Николета Гутвајн

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

Лектор

Јелена Стевановић

Технички уредник

Јелена Станишић

Дизајн корица

Бранко Цветић

Програмски прелом и штампа

Кућа штампе плус
www.stampanje.com

ISBN 978-86-7447-142-5

Тираж

300

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА
И ДОСТУПНОСТИ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ

Уреднице

Емилија Лазаревић, Николета Гутвајн,
Душица Малинић и Нада Шева

БЕОГРАД
2018.

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Проф. др Снежана Стојиљковић

Проф. др Оливера Кнежевић-Флорић

Проф. др Сања Ђоковић

Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту *Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије* (бр. 47008) чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2018).

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

159.947.5-057.874(082)

37.015.3:159.953.5(082)

37.014.5(497.11)(082)

УНАПРЕЂИВАЊЕ квалитета и доступности образовања у Србији : уреднице Емилија Лазаревић ... [i dr.]. - Београд : Институт за педагошка истраживања, 2018 (Београд : Кућа штампе плус). - 336 стр. : граф. прикази ; 24 ст. - (Библиотека Педагошка теорија и пракса ; 47)

"Радови у књизи представљају резултат рада на пројекту "Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије"..."--> прелим. стр. - Тираж 300. - Стр. 7-14: Предговор / Уреднице. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Регистар.

ISBN 978-86-7447-142-5

1. Лазаревић, Емилија [уредник] [аутор додатног текста]

а) Ученици - Мотивација - Зборници б) Наставници - Стручно усавршавање - Зборници с) Учење учења - Зборници д) Србија - Образовна политика - Зборници

COBISS.SR-ID 272243468

МОДЕЛИ ПОДСТИЦАЊА ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА И СТУДЕНАТА

Душан Митић¹

Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду

Редовна физичка активност представља изазов за савремено друштво које све више комуницира у виртуелној стварности и живи у њој. Притом, у овој стварности нема довољно времена, иако има пуно разлога да се ствара навика да се редовно вежба како би се очувало здравље. Почетком овог века истакнута је потреба да се повећа обим спортско-рекреативних активности, односно указано је на то да је ово заједнички проблем појединца, породице, школе, спортских организација, локалне самоуправе, државе и заједнички циљ Светске здравствене организације и глобалних организација спорта за све, као и олимпијског покрета.

На основу глобалних трендова и локалних могућности тестиран је већи број модела подстицања на физичке активности ученика и студената. Активност истраживача била је усмерена у неколико праваца истовремено. Анализа постојеће ситуације и креирање националних стратегијских докумената у области спорта, посебно школског спорта, представља активан допринос креирању амбијента за подстицање деце и младих да редовно буду физички активни.

Паралелно су развијани и тестирани модели подстицања на физичке активности који се заснијаву на већем учествовању ученика и студената у свим фазама пројектовања, операционализације и активне реализације акција, манифестација, камповања, зимовања и сличних едукативно-промотивних програма и спортско-рекреативних такмичења. Ови програми се заснивају на усмереној добровољности учесника.

Трећа област истраживања односи се на анализе трендова интересовања, ставова и мотивације за вежбање и волонтирање у области школског спорта.

¹ E-mail: dusan.mitic55@gmail.com

■ Потреба за редовном физичком активношћу и њен значај

Светска здравствена организација више од 30 година шаље „отворена писма” свим владама света у којима указује на позитивне ефекте редовне физичке активности код свих грађана (WHO, 2010). Светска здравствена организација наглашава да недовољна физичка активност, евидентна у свакодневном животу и раду, посебно угрожава предшколску децу, адолесценте, особе изложене стресним ситуацијама, жене, особе у трећем добу и особе које болују од хроничних незаразних болести (гојазност, хипертензија, дијабетес мелитус, остеопороза и др.). Недовољна физичка активност или хипокинезија, како се уобичајено назива, проглашава се за самостални фактор ризика по живот грађана који припадају наведеним категоријама (Vuori, 1996). На основу резултата истраживања светска здравствена организација је мењала и побољшавала своје препоруке које се односе на физичку активност. Првобитно је препорука, почетком 90-тих (Mitić, 2001), била да је довољно 3–5 пута недељно, 20 до 60 минута, провести у аеробној зони интезитета (60% до 80% срчане фреквенције). Друга препорука била је да је довољно пола сата умерене физичке активности, да би најновија препорука била да је поред пола сата физичке активности потребно најмање два пута недељно да се упражњава интензивнија активност у трајању од најмање 20 мин. у аеробној зони аеробног интезитета (WHO, 2010).

Лични режим живота и животни стил имају 50% важности за здравствени статус, тврди Хрчка (Hrčak, 1990). Здрав начин живота који подразумева режим живота, рада, еколошко окружење, режим исхране, одмарања и читав низ активности у слободно време у којима појединац може да доживи самопоптрђивање, очигледно није само његов проблем, већ је делимично и одговорност породице, а посебну одговорност имају и јединице локалне самоуправе и држава која системом законских регулатива креира целокупан амбијент подршке редовној физичкој активности и систематски може да стимулише рад и функције невладиног сектора у области спорта.

Основни циљ дела потпројекта „Модел подстицања ученика на физичке активности и бављење спортом“ представља део шире постављеног циља: испитивање квалитета наставе физичког васпитања. Овај циљ је у функцији обезбеђивања стицања кључних компетенција ученика у основној и средњој школи, а посебан осврт је на стицању релевантног и употребљивог знања кроз школско учење.

Имајући у виду овако постављен циљ, током оперативног разрађивања аналитички се креће од оштег према посебном, тако да је прво обрађен друштвени значај физичке активности и спорта, потом су представљене актуелне дефиниције појма *рекреација* које нам дају теоријски оквир за позиционирање ванчасовне активности ученика (Bokan, 1985).² Следећи корак у позиционирању модела подстицања на физичке активности јесте представљање активности и напора који је уложен у промену законских оквира на основу иницијативе Националног просветног савета. Савет је покренуо међуресорну сарадњу за креирање целокупног амбијента подстицања на редовну физичку активност која је дефинисана у неколико стратешких докумената владиног и невладиног сектора. На тако креирани амбијент наслањају се раније започети експеримени „јавне евиденције”, потом модел СПРЕТ, волонтерског ангажовања ученика у области спорта, као и „вршњачке подршке” која произлази из активног преузимања улога у оквиру модела „усмерене добровољности” који су таксативно набројани у стратегијама развоја спорта, програмима развоја спорта у јединицама локалне самоуправе и Стратегији развоја школског спорта (2014-2018).

■ Друштвени значај физичке активности и спорта

Спорт се мора посматрати двојако, као општи термин који обједињава физичко васпитање, рекреацију и корективно вежбање и као спорт у ужем смислу, односно као такмичење. Спорт у ширем смислу доприноси личном и друштвеном развоју кроз креативне активности и рекреацију који служе задовољавању човекове потребе за физичким вежбањем ради личног физичког и менталног благостања. Спорт је посебно вредан за савремени свет који се брзо мења и који се, с једне стране, карактерише смањивањем слободног времена, а с друге стране урбанизацијом и сталним технолошким развојем који теже да одвоје човека од његовог социјалног окружења и преместе га у виртуелни свет друштвених мрежа и догађања. Редовна физичка активност, спорт и рекреација могу да одиграју важну и активну, конструктивну улогу у јачању физичког, интелектуалног и моралног здравља становништва. Он је један од кључних елемената у достизању хуманих вредности и у акцијама

² Поштујући аргументацију проф. Боже Бокана, који у својој дисертацији 1985. указује да је термин „ванчасовне активности ученика” примеренији и прецизнији од „ваннаставних активности”, определили смо се за термин који су у свом заједничком уџбенику објавили, односно подржали сви професори теорије и методике физичког васпитања са простора тадашње СР Србије, на челу са проф. Миливојем Матићем 1992.

које се спроводе против различитих предрасуда, дискриминација и идеја насиља. Спорт има значајну улогу у друштву, доприноси социјалној кохезији, превазилажењу предрасуда, повећању позитивног утицаја на јавно мњење и ширење етичких и општих принципа који се кроз спорт преносе. Сразмерно значају спорта, његов развој требало би да буде подржан и охрабриван на свим нивоима друштва, укључујући и локалне заједнице.

Према Закону о спорту (2016) у Републици Србији подстицање и стварање услова за унапређивање спортске рекреације, односно бављење грађана спортом представља приоритетну област потреба и интереса грађана у области спорта у јединицама локалне самоуправе, а истовремено је и општи интерес у области спорта у Републици Србији. Закон је јасно регулисао да свако има право да се бави спортом, као и да бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, доступно свим грађанима под једнаким условима без обзира на узраст, ниво физичке способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друга лична својства. Такође, забрањена је свака дискриминација у спорту. Јавне власти свих нивоа су одговорне, било директно или оспособљавањем других, за побољшање приступа спорту и спортским капацитетима свих људи независно од њиховог социјалног порекла, економског статуса и прихода, узраста, пола или етичке припадности. Спорт не сме да буде ексклузивно право заштићених категорија људи, већ доступан свим грађанима. Јавне власти свих нивоа израдом стратегија и програма развоја спорта и финансирањем програма у области спорта доприносе реализацији тих циљева који су јасно дефинисани Законом, а односе се на подстицање и стварање услова за унапређивање спортске рекреације, односно бављење грађана спортом, посебно деце, омладине, жена и особа са инвалидитетом (Ђурђевић и сарадници, 2014). Сем тога, односе се на изграђивање, одржавање и опремање спортских објеката, едукацију, информисање и саветовање грађана, спортиста и осталих учесника у систему спорта о питањима битним за одговарајуће бављење спортским активностима и делатностима.

■ Рекреација као феномен и потреба савременог друштва

Трагање за дефинисањем суштине значења појма *рекреација* има дугу историју. Разлажући тезу М. Благајца (Blagajac, 1988) да „спортска рекреација представља културан, физички активан и здрав начин живота, Матић (Matić, 1991: 286) каже да је то „...акција испуњена одређеном

активношћу..., односно да рекреација представља особени допринос управљању сопственим животом”. Матић (Matić, 1992) говори о рекреацији као о „стварању бића...“, односно указује на то да рекреација представља „напор за постизање себе”.

Из угла психолога, који годинама истражува у редовном подневном трчању „рекреације ради”, Покрајац указује на чињеницу да се психолози мало баве добробитима и позитивним аспектима и ефектима рекреације код здравих особа и да се појам *срећа* тешко проналази у анализама (Рокрајас, 1992). Он промовише идеју да би требало да „рекреациони спорт (или рекреација телесним вежбањем) буде планска активност којом се, коришћењем тела, тежи унапређењу или одржању физичке и психолошке добробити човека... Рекреација је обнављање телесних и менталних моћи”. Анализирајући стање у које доспева учесник рекреације он упозорава: „Дубљи доживљај среће се јавља, не у било каквој журњи, него само ако је човек везан за активност, ако је опажа као релевантну за нека својства или способности које су ближе центру његовог ја-концепта”.

На истој „таласној дужини” је и професор Смодлака који каже: „Рекреација је покрет најразноврснијих активности с циљем да подигне радну способност, квалитет живота и опште емоционално стање, радост живота” (Отворено писмо колегама од 11. 09. 1995).

„Емоционална добробит”, „здрав начин живота”, „напор за постизање себе” у условима „радног друштва слободног времена” (коме очигледно тежимо), представљају полазиште за наше даље сагледавање особа које имају свој програм рекреације.

Уважавајући чињеницу да је тачка ослонца рекреације њен однос према раду, усмереност на окрепљење, освежење, припрему за нови рад, уочава се да инвестиција у рекреативне пројекте по обиму, интензитету и по смислу данас увелико превазилази почетну степеницу развоја. Реална основа рекреације јесте спремност инвестирања у програм који се односи на развој сопствене личности (Mitić, 2013a).

■ Утицај васпитнообразовног система на репозиционирање физичког васпитања, рекреације и спорта

Национални просветни савет је на својој 78. седници, одржаној 29. маја 2012. године у Београду (Mitić i sar., 2013), донео одлуку да предложи мере за побољшање здравља деце и омладине унапређивањем наставе физичког

васпитања. Ради припреме предлога документа, формирао је Међуресорну радну групу.³

Радној групи је требало скоро годину дана да формира „Предлог мера за унапређење наставе физичког васпитања”, али важније од тог документа јесте наставак активности свих институција и организација које су учествовале у процесу.

- Министарство омладине и спорта, уважавајући резултате истраживања којим се доказују позитивни утицаји квалитетно реализованих програма физичког васпитања, посебно у млађем школском узрасту, креирало је и националну Стратегију развоја спорта у Србији за период 2014–2018. која у први план ставља потребу да се код деце негује и развија навика да се редовно баве спортом и физичким вежбањем.
- Министарство просвете, науке и технолошког развоја је школска спортска такмичења уврстило у календар активности. Идеја *недеља школског спорта* је ушла у Закон, а актуелно Министарство је 2017. формирало нови начин организације и реализације изабраног спорта за ученике петог разреда (*Pravilnik o izmenama i dopunama pravilnika o nastavnom planu za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2017).
- Министарство омладине и спорта је у Закону о спорту из 2013. године школске сале прогласило за спортске објекте, чиме је створен правни основ за изградњу, реконструкцију и опремање из фондова за спорт Министарства и јединице локалне самоуправе (ЈЛС). Такође, Закон из 2016. године школе проглашава за спортске организације и тако ствара правни основ да могу да конкуришу за програмска средства код јединица локалне самоуправе.
- Савез за школски спорт од 2011. године почиње да добија десетак пута више средстава за школска спортска такмичења и нове програмске активности. Од 2013. године почиње пројекат „Спорт у школе” у 88 општина. Поред тога поједине јединице локалне самоуправе ангажују из својих средстава још око 40 професора физичког васпитања да реализују програм.

³ Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство здравља, Министарство омладине и спорта, Савез за школски спорт, Заједница учитељских факултета Србије, Завод за спорт и медицину спорта РС, Друштво педагога физичке културе Србије, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања, Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, Стална конференција градова и општина, Савез учитеља Републике Србије.

- Стална конференција градова и општина (СКГО) са Министарством омладине и спорта организује Националну конференцију о спорту у јединицама локалне самоуправе, серију радионица у окрузима и уз подршку Владе Швајцарске финансира израду три приручника у области спорта и финансирања спорта у јединицама локалне самоуправе.
- Јавна евиденција учествовања у функцији усмеравања ученика на добровољно учествовање у физичким активностима

Већина аутора сматра да са повећањем активног учествовања студената у организовању и реализацији неког процеса расте ефикасност памћења, тако да су најефикаснији процеси у којима студенти имају директну активну улогу. Ефикасност памћења расте како расте ниво укључивања у процес реализације. Најслабије се памти оно што само читамо или слушамо. Укључивањем аудио-визуелних средстава, посебно укључивањем у организовање и реализацију приказа активности и дискусија, расте ефикасност, док се најбољи резултати постижу када се особе укључе у процес креирања и реализацију обуке других. Концепт активне наставе кроз обавезну наставну праксу успоставио је проф. Живановић приликом формирања предмета и области рекреација 1967. године (Statut Univerziteta u Beogradu - Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja, 1967). Проучавање облика рекреације запослених, ученика, студената и других категорија грађана засновано је на активном доприносу студената приликом организовања и реализације сталних и сезонских програма и промотивних акција и манифестација. Искуство у раду са студентима преточено је у наставни план и програм, тако да је данас наставна пракса важан део процеса едукације.

Суштински проблем процеса едукације професора физичког васпитања спорта а посебно стручњака у области рекреације јесте преузимање лидерске улоге која је основ за успешан педагошки рад. Усмеравање енергије студената према активном преузимању обавеза и припремању за реализацију активности је кључ процеса припремања за каснију активну педагошку улогу у процесу образовања (Patterson & Faucette, 1990).

„Деца имају право на физичку активност и радост живљења“ записано је у Повељи Уједињених нација, а ми као професори физичке културе имамо професионалну и личну обавезу да инспиришемо, обучавамо и подстичемо најмлађе да буду физички активни. Наш део посла је да негујемо постојећа интересовања за путовање, дружење и бављење спортско-рекреативним активностима, кроз васпитнообразовни процес физичког и здравственог

васпитања, тако да негујемо редовну физичку активност која представља ослонац за здрав стил живота.

Неопходно је од малена да се ствара навика и указује на значај свакодневног телесног вежбања, да се остварује потреба за кретањем, као и да се развија свест о значају физичке активности. Велику вредност има неговање правилног односа према физичком вежбању и стварању личне одговорности за сопствену активност (Mitić, 2000).

На интелектуалном плану јавља се промена конкретног у апстрактно мишљење. Доживљај света појављује се као скуп организованих искустава (истина још увек у рудиментарном облику, због кратког трајања асптрактне фазе развоја, непоходне за симболизацију ранијег искуства). Као знак паралелизма интелектуалног и моралног развоја јавља се самокритичност.

Пубесценција је двогодишњи интервал који претходи адолесценцији. Покретачи пубесценције су неуроендокринолошки, али конкретна испољавања у понашњу и мишљењу код младих на овом узрасту зависе од мноштва фактора личности и услова у којима појединац живи. Интензивирају се, по правилу, и агесивни и сексуални нагон, мења се концепт тела, појачава нарцизам. Дечаци су у овом узрасту незрелији и склонији су осећању мање вредности. Млади оба пола су опседнути телесним променама и сопствену личност доживљавају као центар универзума. Бити први, бити највише вољен је веома снажна потреба у овом узрасту. У значајној мери се појачава самосвест. Доминирају питања: *Ко сам ја? Шта могу?* Повељан одговор на ова питања, у каснијем узрасту, представља основу осећања сигурности, а неповољни одговори су подлога за осећај несигурности. Деца у овом узрасту су део посебне супкултуре која има своја правила, мерила лојалности групи и захтеве у односу на младог човека. Чести су сукоби родитељских вредности и вредности групе вршњака.

Спортска такмичења су саставни део физичког васпитања на којима ученик проверава резултате свога рада, а надметања са вршњацима га подстичу на стваралачко усавршавање и ангажовање у процесу развијања својих максималних потенцијала на основу којих се значајним делом позиционира у друштву вршњака (Mitić, 2011).

■ Модел спортско-рекреативних такмичења (СПРЕТ) у функцији подстицања деце и младих да буду физички активна

Актуелна друштвено-политичка ситуација у нашем друштву и држави координисано делује на стварање и неговање навика које се тичу редовне

физичке активности. Систем школских такмичења сада је много шире постављен, тако да поред класичних такмичења Стратегија развоја спорта у Републици Србији за период 2014–2018. у делу Спортско-рекреативни – подстицајни програми дефинише: „Намењени су стварању амбијента у коме је сваки ученик добродошао и где баш од његовог учествовања зависи успешност разреда, школе или локалне заједнице у моделима типа Недеља школског спорта, Дан изазова, СПРЕТ ученика, Европска недеља спортског изазова, *MOVE WEEK* и слично. За реализацију оваквих програма потребна је едукација волонтера који треба да помогну као аниматори спорта за све, судије, записничари, делегати и помоћни тренери”.

У жељи да пронађемо начине на основу којих ћемо заинтересовати ученике за физичку активност, позабавили смо се озбиљније идејом спортско- рекреативних такмичења (у даљем текст СПРЕТ) у основној школи. СПРЕТ се организује у ванчасовно време (Mitić i saradnici, 1992), заснива се на ученичком самоорганизовању при чему се буди свест о важности постојања физичког васпитања и потреби за сталном физичком активношћу. Повезивање наставе физичког васпитања са животом и радом представља нужност савремене наставе (Mitić, 2013b).

Модел СПРЕТ-а један је од начина да сваки ученик пронађе активност за себе, активност кроз коју може да се истакне. Иако кроз наставу физичког васпитања пролазе сви ученици, мали је број школа које организују допунске спортске активности у самој школи (Mitić, 1994). Кроз школска такмичења пролазе већ афирмисани спортисти – они који се већ такмиче у својим клубовима. Међутим, кроз програм СПРЕТ-а пролазе сви ученици без обзира на пол, годиште, способности, телесну масу. У нашем моделу СПРЕТ-а ученици се подстичу на учествовање и креативност. У понуђеној лепези спортско-рекреативних активности сами бирају у којој ће активности учествовати и у којој мери. Применом система бодовања који награђује сваку иницијативу и креативност, ученици су провоцирани да и сами организују такмичења што их додатно мотивише и образује, јер су за организацију потребна другачија знања и вештине које морају савладати да би такмичење било успешно реализовано. Улога наставника физичког васпитања постаје саветодавна и односи се на пружање помоћи ученицима да се организују и да њихова енергија буде каналисана у правцу стицања нових знања, вештина и умења јер ће их успех надаље мотивисати да буду активни (Mitić, 2009b).

Систем бодовања и награђивања у моделу СПРЕТ-а усмерава децу на учествовање и ангажовање сопствених како физичких, тако и психичких

потенцијала (Mitić i Stefanović, 2011). Јавно евидентирање учествовања мотивише их да се ангажују и приликом креирања програма за реализацију понуђених активности, а и практично се усмерава њихова добровољност. Ништа није обавезно. Међутим, на основу искуства, у сваку активност се укључује све више деце. Схватају да ће на тај начин остварити успех у сваком смислу те речи. Тако су деца, заправо, спонтано прихватила основни мотив модела СПРЕТ-а: „Важно је учествовати”.

Модел СПРЕТ је промотер вежбања ради здравља и има функцију неговања навике да се редовно физички буде активан. Суштина рекреације је у самој активности, а не у победи, која је основно обележје спорта. Рекреација је здрав начин живота и односа према себи и околини, односно представља допринос у изграђивању сопствене личности (Mitić, 1992).

Улога професора физичког васпитања је да подстакне што већи број учесника на активности предвиђене СПРЕТ програмом, да им скрене пажњу на значај и дражи учествовања, како би свако од учесника могао да пронађе себе и да допринесе целокупној атмосфери. Тиме се код учесника СПРЕТ програма подстиче *усмерена добровољност*. Дакле, ништа им се не намеће и ништа није обавеза, на њима је да донесу одлуку хоће ли учествовати у понуђеној активности, или ће осмислити неку нову активност (Mitić, 2016). Модел СПРЕТ почива на креирању и учествовању у осмишљавању и реализацији програма, чиме се каналише стваралачка енергија учесника, ствара амбијент експонирања способности, самопотврђивање кроз активност, односно добровољно се усмерава учествовање (Mitić, 2015).

Учесници модела СПРЕТ уче се да истрају до краја, да поштују противника, уче се како да прихватају пораз, а како победу. Самим тим стичу, односно изграђују и јачају самопоуздање, самоиницијативност, пружа им се могућност да развију стваралачки дух, да истрају до краја, да уживају у својој и туђој спретности, да поштују себе и оног поред себе, да је сарадња у екипи неопходна да би стигли до циља, да би остварили жељени успех (Mitić, 1997).

■ Волонтерско ангажовање приликом организовања и реализовања спортско-рекреативних активности

Укључивање заинтересованих ученика у процес стицања потребних знања, која се тичу организовања и реализовања спортско-рекреативних садржаја, може да има значајно повратно дејство на подстицање и активније укључивање у систем спорта и организагију спортских такмичења што

као вршњачка подршка додатно учвршћује показано интересовање да се учествује у систему спорта (Mitić, 1997).

Интересантне иницијативе о концепту школских спортских такмичења дале су Грчка и Финска јер подржавају и придају већи значај самом учествовању на такмичењима што већег броја деце, него њиховом такмичарском карактеру. Обе земље сматрају да је важно мотивисати ученика, али и да је изузетно значајно уживање и задовољство ученика који учествују у спорту (Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2014-2018. godine, 2015).

Заједничка активност и учествовање у такмичењима значајни су у превенцији школског и вршњачког насиља и злостављања. Стога Стратегија развоја школског спорта (2014-2018) као посебан циљ поставља развој пројеката вршњачке подршке редовном вежбању и неговању такмичарског духа.

Семинари за аматерске водитеље спортско-рекреативних активности и судије у појединим спортовима јесу могућност да се ученици активније укључе у процес вежбања. Спорт и рекреација представљају активности које поред акционог имају и организациони аспект. Ученици су 1988. године (Табела 1) били заинтересовани да се укључе у организационе структуре и да се на такав начин искажу (Mitić i sar., 2010).

Табела 1. *Интересовање за похађање семинара за организатора дела програма у физичкој култури*

13 година		1988. године		17 година	
девојчице дечаци		244 ученика основних школа	262 ученика средњих школа	девојке	младићи
13	14,9	аматерски водитељ рекреације		20,8	11,5
26,15	26,3	инструктор појединог спорта		29,3	26,3
15,4	16,7	судија у неком спорту		12,3	21,8

2012. година					
13 година		1.100 ученика основних школа	1.172 ученика средњих школа	17 година	
25,6%		аматерски водитељ рекреације		23,5%	
18,9%		инструктор појединог спорта		17,8%	
19,8%		судија у неком спорту		13,9%	

Уочавамо да је за звање *аматерски водитељ рекреације* заинтересовано највише девојака (чак 20% њих), док остале категорије варирају од 11% до 14% заинтересованих. Четвртина ученика свих узраста заинтересована је да постане инструктор у одређеној спортској грани и овде за неколико

процента предњаче девојке, што нам очигледно указује на атрактивност овакве улоге међу младима. Улога судије је најмање привлачна за девојке, али је зато најинтересантнија младићима (20%) који замишљају себе у улози делиоца правде. Код ученика основне школе интересовање за судије је недиференцирано према полу (16%).

Четврт века касније уочавамо да расте интересовање за звање аматерског водитеља рекреације са 14% на 25,6% код ученика основних школа, односно са 16% на 23,5% код средњошколаца. Истовремено уочавамо да се смањује интересовање за стицање звања *инструктор појединих спортова* са 26% на 19%, односно још више код средњошколаца (са 29% на 17,8%).

Укључивање заинтересованих ученика у процес стицања потребних знања за организовање и реализацију спортско-рекреативних садржаја може да има значајно повратно дејство на подстицање и активније укључивање у систем спорта што кроз вршњачку подршку додатно учвршћује показано интересовање за учествовање у систему спорта (Mitić, 2014).

На емоционалном плану доминантна је радост због припадања групи и уважавање од стране њених припадника код оних који су интегрисани у вршњачки колектив, а узнемиреност и страх код оних који су изоловани или одбачени. Девојчице се у том узрасту радо укључују у „мушке игре”, али се дечаци готово никада не прикључују девојчицама у игрању „женских” игара. У овом узрасту посебно је испољена осетљивост на социјални статус родитеља. Припадање мање значајном социоекономском слоју може изазвати код младих било осећање мање вредности и тежњу ка повлачењу, било осећање зависти и агресивне реакције (Hrnjica, 2005).

Самопотврђивање у најширем смислу, али у најужем, истовремено је у функцији „проналажења свог места под сунцем у односу на окружење”. Утицај ужег социјалног окружења и успостављања локалног система вредности – који важе само на територији школских дворишта, представља посебну опасност за могуће девијатно понашање.

■ Преузимање лидерских улога у функцији усмерене добровољности студената

Прекупација наставом и предиспитним обавезама студентима не оставља довољно времена за бављење спортско-рекреативним активностима којима се може значајно амортизовати стрес и побољшати расположење и радни капацитети (Mitić, 2009a). Циљ организовања студентских кампова јесте

промовисање здравог начина живота у коме физичка активност има доминантну улогу. Заједнички боравак у кампу испуњен је великим бројем спортско-рекреативних програма у којима имају прилику да сагледају своје способности и да лакше касније одаберу праву активност за редовно вежбање. Поред тога, програмом се планирано побољшавају комуникација и подизање нивоа верске и националне толеранције, унапређује хуманост према инвалидима, слабима и старима. Едукативне и креативне радионице су основне форме пласирања програмских целина у кампу у овире дневних и вечерњих програма. Концепција Студентских кампова здравог живота је приказана на Шеми 1, а заснива се на усмеравању енергије студената на активно учествовање у креирању и осмишљавању свих програмских целина уз помоћ обучених инструктора и аниматора. Јавна евиденција учествовања и активно укључивање у креирање програма јесу покретачи активности и метод за усмеравање енергије учесника. Циљ је да се кроз повећани обим активности изврши репозиционирање и стабилизација физичке активности у систематско редовно вежбање којим се подиже ниво физичких, радних и менталних способности. Кроз програм здравствене заштите и едукације учесници добијају основне информације о исхрани, указивању прве помоћи и опасностима које прете од болесности зависности (Mitić, 2015).

Наставно зимовање на струковним студијама рекреације заснива се управо на моделу активног преузимања лидерских улога. Популација студената радо се укључује у припрему и реализацију активности, посебно када добију прилику да активно учествују у датим активностима, што је суштина педагошког модела усмерене добровољности који им даје фини осећај припадности групи и вршњачке подршке активном студирању (Mitić, 2009c).

Кроз игру и спортско–рекреативна такмичења лакше се превазилазе националне, социјалне и верске баријере. Језик игре и такмичарских активности у оквиру физичке културе доступан је свима, а њихови доприноси здрављу и социјалној стабилности су несумњиви.

Спортско-рекреативне активности доприносе социјализацији учесника, њиховом менталном и физичком развоју, развоју стваралачког духа, међусобној интеракцији, размени позитивне енергије (Pate i sar., 2006). Игра као биолошка потреба појединца или групе истомишљеника доноси групи или појединцу афирмацију.

Учесник у игри ствара себи могућност изражавања личне иницијативе, досетљивости, маштовитости, стваралаштва, сналажљивости. Игром се

развија припадност целини – колективу – групи, изграђују се међуљудски односи, подстиче и развијање вредности. Дакле, помаже у изграђивању правог система вредности, док се лични интереси стављају у други план.

Шема 1. Преглед активности зимског кампа као стимулативног модела преузимања лидерских улога учесника (Mitić, 2017)

Укључивање младих у физичко вежбање заснива се на задовољавању практичне потребе за физичком активношћу и зато што им она омогућава да испоје и провере своје снаге и људске вредности. Такође им се пружа прилика да испоје стваралачки дух. Стваралаштво је једна од најдубљих потреба човека. Оно не трпи принуду и не зависи од воље других, већ се увек јавља спонтано, као резултат надахнућа и хтења да се постигне што више и боље:

- утиче на социјализацију личности;
- даје потребан простор и време за самопотврђивање;

- подстиче развој и испољавање креативности;
- ствара се позитиван систем вредности, кроз посебан систем вредновања;
- утиче на подизање свести о значају физичког вежбања на психосоматски статус сваког појединца, што има значајан утицај на организам у целини;
- утиче на стварање навике да се свакодневно редовно вежба.

■ Закључци и педагошке импликације

Неопходно је од малена стварати навiku да се свакодневно физички вежба, потребу за кретањем и развијати свест о значају физичке активности. Велику вредност има неговање правилног односа према физичком вежбању и стварању личне одговорности за сопствену активност.

Модел СПРЕТ један је од начина да сваки ученик пронађе активност за себе, активност кроз коју може да се истакне. Кроз школска такмичења пролазе већ афирмисани спортисти – они који се већ такмиче у својим клубовима. Међутим, кроз програм СПРЕТ пролазе сви ученици. У понуђеној лепези спортско-рекреативних активности сами бирају у којој ће учествовати и колико. Јавна евиденција учествовања, систем бодовања који награђује сваку иницијативу и креативност, омогућава ученицима да добијају прилику да сами организују такмичења што их додатно мотивише и образује. Улога наставника физичког васпитања постаје саветодавна. Наставник, практично, помаже ученицима да се организују и помаже им да енергију каналишу у правцу стицања нових знања, вештина и умења јер ће их успех надаље мотивисати да буду активни у креирању свог слободног времена и да на тај начин дају вршњачку подршку подстицању на редовно физичко вежбање.

Преузимање лидерских улога у функцији усмерене добровољности студената јесте моделе који је потребно даље дорађивати и прилагођавати конкретним условима у свакој школи посебно. Вишегодишње искуство у реализовању наставног зимовања студената које се заснива на активном преузимању лидерских улога указује нам на то да се и популација студената радо укључује у припрему и реализацију активности, посебно када добију прилику да дају свој активан допринос што је суштина педагошког модела усмерене добровољности. Овај модел им пружа осећај припадности групи и осећај вршњачке подршке активном студирању и активном животном стилу.

Литература

- ☞ Blagajac, M. (1988). *Osnovi sportske rekreacije*. Novi Sad: Fakultet za fizičku kulturu.
- ☞ Bokan, B. (1985). *Vančasovne aktivnosti učenika u fizičkom vaspitanju u savremenoj pedagoškoj teoriji i praksi* (Doktorska disertacija). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- ☞ Đurđević, N., Mitić, D., Atanasov, D. i Vujović, B. (2014). *Sport u jedinicama lokalne samouprave: priručnik za finansiranje programa i razvoj sporta*. Beograd: Stalna konferencija gradova i opština - Savez gradova i opština Srbije.
- ☞ Hrčka, J. (1975). Značaj širenja znanja o ulozi sportskorekreativnih aktivnosti. *Fizička kultura*, 1, 41-44.
- ☞ Hrnjica, S. (2005). *Opšta psihologija sa psihologijom ličnosti*. Beograd: Naučna KMD.
- ☞ Matić, M. (1991). Rekreacija: u potrazi za sistemskom definicijom pojma. *Fizička kultura*, 44-45(4), 286-290.
- ☞ Matić, M. (1992a). Rekreacija-alias nemir(enje). *Godišnjak Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja* 4, 144-149.
- ☞ Matić, M. (ur.) (1992b). *Fizičko vaspitanje: teorijsko-metodičke osnove stručnog rada*. Niš: Narodne novine.
- ☞ Mitić, D. (1994). Model školskih SPRET. *Zbornik sa jugoslovenskog savetovanja "Sportsko-rekreativna takmičenja"* (10-15). Beograd: Savez za sportsku rekreaciju SR Jugoslavije.
- ☞ Mitić, D. (1997). Školska sportsko-rekreativna takmičenja u funkciji komunikacije. *Nastava i vaspitanje*, 46(1), 68-79.
- ☞ Mitić, D. (2000). Model SPRET-a od ideje do realizacije. U Gavrilović, A., Kamenovi, E. i Nedeljković, M. (ur.), *Dete i slobodno vreme: okrugli sto* (87-97). Beograd: Službeni glasnik.
- ☞ Mitić, D. (2001). *Rekreacija*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- ☞ Mitić, D. (2009a). Promotion of Physical Activity for Youth during winter activity. In The Organizing Committee of 2009 WUSSC(Ed.), *Proceedings of 2009 Winter Universiade Sport Science Conference* (86). Harbin: Harbin Engineering University Press.
- ☞ Mitić, D. (2009b). Školský šport v Srbsku - skúsenosti a perspektívy (Školski sport u Srbiji -iskustva i perspektive). U Malikova, E. i Gerhatova, B. (ur.), *Slovenský školský šport: podmienky - prognózy – rozvoj* (26-41). Štrbské Pleso: Ministerstvo školstva Slovenskej Republiky.
- ☞ Mitić, D. (2009c). The role of University Sport in Education and Society. U S. Stojiljković i M Dopsaj (ur.), *FISU conference 25th Universiade: The role of University sports in education and society - A platform for change: proceedings* (10-12). Beograd: Faculty of Sport and Physical Education. Retrieved from http://www.fsv.bg.ac.rs/mat/zbor/zbornik_radova_fisu2009.pdf
- ☞ Mitić, D., Radisavljević - Janić, S., Milanović, I., Pantelić, S., Marković, S., Stanković, R. i Korovljević, D. (2010). *Angažovanost u rekreaciji građana Republike Srbije: istraživanje obavljeno za potrebe Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja i Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije. Dostupno na http://www.dif.bg.ac.rs/mat/tim_rekreacija/razvoj_ssrfv/2.%20ANGAZOVANOST%20U%20R%20KREACIJI%20GRADJANA%20SRBIJE%202010%20-%20extract%20UCENICI.pdf
- ☞ Mitić, D. (2011). PEP model (promotion-education-promotion). In the Book of abstracts for Xith International Scientific Conference - Perspectives in physical education and sport: book of abstracts (7-8). Constanta: Ovidius University Press.
- ☞ Mitić, D. & Stefanović, T. N. (2011). Spret - model of increasing children's interest of for physical activity - how to motivate children to be physically active. In Erdal, Z. (Ed.), *TAFISA*

- Dünya Kongresi: Herkes için Sport: Köprüler Kurmak: Özet Kitabı*, 22nd TAFISA World Congress: Sport for All - Building Bridges: abstract book 22) (22).Kemer, Antalya: TAFISA.
- ⊞ Mitić, D. (2013a). Encouraging physical activity. *Acta Medica Marisiensis*, 59 (suppl. 2), 9-10.
- ⊞ Mitić, D. (2013b). Spret - model of increasing children's interest of for physical activity. U L. Zapletalová (Ed.), *Book of Abstracts: Physical Education and Sports Perspective of Children and Youth in Europe* (18-19). Bratislava: Comenius University, Faculty of Physical Education and Sports.
- ⊞ Mitić, D. (2014). Directed voluntariness as an active form of pedagogical work. In the Book of abstracts 1st International Sports Science, *Tourism and Recreation Student Congress* - Abstract book (15-16). Antalya: Akdeniz University, School of Physical Education and Sports.
- ⊞ Mitić, D. (2015). Growing creativity in function of students learning. In M.Türkmen (Ed.), *Book of abstracts from 4th International Conference of Science Culture and Sports - Beyond all limits: Building a Harmonious World* (15-16). Ohrid, Macedonia: International Science Culture and Sports Association (ISCSA). Retrieved from http://www.iscs-conference.org/Archive/4th_International_Conference_abstract_book15.pdf
- ⊞ Mitić, D, Kebin, V., Banićević, D., Marković, M., Petrović, G. i Stanković, B. (2016). *Strategija razvoja školskog sporta u Republici Srbiji 2014-2018. godine*. Beograd: Savez za školski sport Srbije. Dostupno na http://www.skolskisportsrbije.org.rs/documents/dokumenti/normativna_akta/Strategija%20razvoja%20skolskog%20sporta%202015.pdf
- ⊞ Mitić, D. (2017). Usmerena dobrovoljnost kao aktivni oblik pedagoškog rada. U V. Stanković i T. Stojanović (ur.), *Zbornik radova sa Treće međunarodne naučne konferencije Antropološki i teoantropološki pogled na fizičke aktivnosti od Konstantina Velikog do danas* (9-19). Leposavić: Fakultet za sport i fizičko vaspitanje Univerziteta u Prištini. Dostupno na http://konferencija.dif.pr.ac.rs/doc/book_of_proceedings/book_of_proceedings_2016.pdf
- ⊞ Nacionalni prosvetni savet Republike Srbije, Meduresorna radna grupa (2013). *Predlog mera za unapređenje nastave fizičkog vaspitanja*. Beograd: Autor. Dostupno na https://www.cipcentar.org/i_roditelji_se_pitaju/PDF/strategija/Mere%20za%20unapredjivanje%20FV.pdf
- ⊞ Pate, R. R., Davis, M. G., Robinson, T. N., Stone, E. J., McKenzie, T. L. & Young, J. C. (2006). Promoting physical activity in children and youth: A leadership role for schools: A scientific statement from the American Heart Association Council on Nutrition, Physical Activity, and Metabolism (Physical Activity Committee) in collaboration with the Councils on Cardiovascular Disease in the Young and Cardiovascular Nursing. *Circulation*, 114(11), 1214-1224. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1033.1373&rep=rep1&type=pdf>
- ⊞ Patterson, P. & Faucette, N. (1990). Children's attitudes toward physical activity in classes taught by specialist versus nonspecialist PE teachers. *Journal of teaching in physical education*, 9(4), 324-331.
- ⊞ Pokrajac B. (1992). Psihološki smisao rekreacije. *Godišnjak Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja*, 4, 188-193.
- ⊞ Pravilnik o izmenama i dopunama pravilnika o nastavnom planu za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i nastavnom programu za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2017). *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 88/17. Dostupno na <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/09/PRAVILNIK-ZA-OBJAVLJIVANJE.pdf>
- ⊞ Smodlaka, V. Pismo koje je primio Dušan Mitić, 11. IX 1995.
- ⊞ *Statut Univerziteta u Beogradu - Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja* (1967). Beograd: Univerzitet u Beogradu, fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.

- ☞ Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2014-2018. godine. (2015). *Sl. glasnik RS*, br. 1/2015. Dostupno na https://www.paragraf.rs/propisi/strategija_razvoja_sporta_u_republici_srbiji_za_period_2014-2018_godine.html
 - ☞ Vuori, I. (1996). Društveni značaj sporta: Zašto i kako sport i fizička aktivnost doprinose javnom zdravlju. *Fizička kultura*, 50(4),341-347.
 - ☞ World Health Organization (WHO) (2010). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*. Geneva, Switzerland: Author. Retrieved from http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/9789241599979_eng.pdf;jsessionid=2002B4DDA4E64A9322AA93BCB7DD7F6?sequence=1
 - ☞ Zakon o sportu. (2016). *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 10/2016.
-